

Open Monumentendag Vlaanderen 2003

Grondstof, stof tot nadenken : Steen

GOLFBREKERS

Toen Sven Speybroeck en Koen Filet tijdens hun radioprogramma 'Jongens en Wetenschap' verklaarden dat we aan onze Vlaamse kust geen golfbrekers hebben, was mijn eerste indruk: ofwel zijn die twee stekeblind ofwel hebben ze nog nooit onze kust bezocht! De uitleg die na hun uitspraak volgde, maakte veel goed en overtuigde me dat ze wél al afgezakt waren naar onze contreien...

Wat wij gemeenzaam 'een golfbreker' noemen heet in correct Nederlands 'een strandhoofd'!

Het zit namelijk zo: onze Vlaamse kust heeft veel meer af te rekenen met de eroderende kracht van eb en vloed dan dat het invloed ondergaat van de inwerking van de aanspoelende golven. Onze 'golfbrekers' breken geen golven, maar verminderen wel de vernietigende kracht van de getijden.

Bij vloed stroomt het wassende water uit de Atlantische Oceaan het Kanaal en de Noordzee binnen en komt schuin op onze kust aanlopen. Bij eb stroomt het water noordwaarts weer weg. Deze werking gaat gepaard met zoveel stroming en kracht dat grote massa's strandzand worden meegesleept naar de diepten van de oceanen.

Door stenen constructies te bouwen die loodrecht in zee lopen, wordt de stroming afgeremd, verliest het water zijn snelheid en meteen ook zijn eroderende kracht. Meer zelfs, het door het water meegesleurde zand zal ter hoogte van de strandhoofden neer dwarrelen en het strand doen aangroeien!

Strandhoofden reiken tot voorbij de laagwaterlijn en breken tijstroom die verantwoordelijk zijn voor het langtransport van het zand. Strandkribben zijn kortere structuren die op het droog strand tegen de dijk of het duin aanleunen.

De vorming en het uitzicht van onze Vlaamse kuststrook is bepaald geworden door de invloed van de mens. Onze bijna rechtlijnige kust is het resultaat van eeuwenlange strijd tegen het wassende en afnemende water. Door de bouw van allerhande weringen en constructies werd onze kustlijn gefixeerd in zijn huidige gedaante. Men ging de strand- en duinafslag tegen door het bouwen van strandhoofden van hout en steen en door het opwerpen van aarden en later stenen dijken.

Duinerosie en strandafslag probeerde men in de 15de, 16de en 17de eeuw te verminderen of te voorkomen door het aanplanten van brem en helmgras of door het aanbrengen van paalwerk met rijshout. Dijken werden versterkt door ze met kleiplaggen te bekleden, doch ondanks alle (zwarte) inspanningen bleef het resultaat ondermaats.

Een eerste echte verbetering in de strand- en duinverdediging zien we pas in de tweede helft van de 17de eeuw wanneer de zeedijken en de duinvoet beschermd worden door 'koffers' of 'kisten'. Deze constructies van paalwerk en hout gevuld met stenen en geplaatst tegen de dijk of duinvoet geven effectieve bescherming tegen de hevige golfslag en vooral tegen het weghalen van zand.

Grote vooruitgang werd geboekt in de 19de eeuw toen het mechanisme van de tijwerking werd doorgrond en het geschikte materiaal gemakkelijker ter plekke kon worden gebracht. De bouw en het onderhoud van dijken en strandhoofden, heden een bevoegdheid van de Vlaamse Gemeenschap (afdeling Waterwegen Kust), viel toentertijd onder het beheer van het ministerie van Financiën en Openbare werken (administratie Bruggen en Wegen).

Met de regelmaat van de klok werden strandhoofden en strandkribben aangelegd of herbouwd met gunstig effect op het behoud van het zandstrand!

In 1900 werden in Oostende twee nieuwe strandhoofden gebouwd tussen de Koninklijke Chalet en de Wellingtonrenbaan. De bouwplannen illustreren heden nog hoe ingenieus men toen te werk ging om het geweld van de tijwerking te breken... Het strandhoofd werd op het zandstrand verankerd door het inheien van dennenhouten palen die als geheel dienst deden als een soort ringmuur. De drie meter lange houten palen werden door middel van damplanken met elkaar verbonden zodat een houten rasterwerk ontstond waartussen steenblokken werden gerangschikt in de typische bolle vorm eigen aan een strandhoofd. Tegenaan de zeedijk ontstond de bolle vorm door het metselen van muurtjes waartussen zand werd gestort. Het geheel werd bekleed met 30 cm dikke Doornikse blauwe hardsteen en zodanig gerangschikt dat het tij en de golfslag geen vat hadden op de stabiliteit van de stapeling.

Tegenaan de zeedijk was de breedte van het strandhoofd 9 meter. Naar het nat strand toe werd ze langzaam iets breder tot maximaal 11 meter. De helling van het strandhoofd verliep parallel met de helling van het strand. Halverwege de bijna 300 meter lange constructie voorzag men een lange dwarse helling om te kunnen oversteken.

Op een strandhoofd een eindje in zee lopen en temidden de golven kijken naar het spel van het water... Voor kustbewoners de gewoonste zaak, eertijds voor toeristen het doel van hun reis! (Oostende, ca. jaren 1930)

Naast kilometers zeewerende duinen wordt een groot gedeelte van onze Vlaamse kustlijn door dijken beschermd. Maar zij alleen zouden het geweld van de zee en de tijstromen niet kunnen trotseren zonder de 175 stenen strandhoofden die o.a. zorgen voor een breed (en hoog) zandstrand! Het past uitstekend in het kader van Open Monumentdag Vlaanderen, met als thema 'Steen, stof tot nadenken', om even stil te staan bij deze doordachte constructies in steen die monumenten zijn in de bescherming van onze kuststreep!

Bibliografie:

Carlo Loontjens, *'Duin- & Strandverdediging langs de Vlaamsche Kust'*, Oostende, 1940, 127 p. + [1p.]

Edouard Vanalderweireldt, *'De verdediging van dijken, duinen en strandhoofden in vroegere tijden tussen Oostende, Bredene en Wenduine'*, Jaarboek Heemkring Ter Cuere, 1967, 6 p.

Sven Speybroeck & Koen Filet, *'Jongens & Wetenschap'*, Roeselare, 2002, 372 p.

Brochure van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, *'Samenleven met de Zee'*, Jaargang 3, extra nummer, april 2003, 24 p.

Erwin Mahieu
architect